

Pääkirjoitus

Minna Saariketo ja Laura Saarenmaa

Tiedon politiikat

Kuohuttavampien aiheiden varjoon jäi loppiaisen talousuutinen. Jo 17 prosenttia Suomessa tuotetusta sianlihasta viedään Kiinaan. “Suomi-Sika raivaa tiensä kiinalaisiin suurkaupunkeihin”, otsikoi *Uusi Suomi* uutisensa kansainvälistyvistä sianlihamarkkinasta. Kiinan valloituksensa vuonna 2017 aloittanut Atria vie uutisen mukaan Kiinaan jo 20 miljoonaa kiloa suomalaista sianlihaa vuodessa. Perässä tulee HKScan yhdeksällä miljoonalla kilolla.¹ Myös *Helsingin Sanomat* uutisoi alkuvuodesta lihaviennin Kiinaan kasva-
neen.

Lihateollisuuden vaalimassa kansallisessa kertomuksessa suomalainen sianliha on tuttua ja turvallista, kotoista ja lähellä. Kotimarkkina ei kuitenkaan vedä entiseen malliin. Sianlihan kulutus on kääntynyt Suomessa laskuun.² Tuotantomäärät sen sijaan ovat nousussa, koska vienti vetää. Suomalaisyriyten vientiponnistuksia on auttanut maailmalla riehunut sikarutto, joka on kaksinkertaistanut sianlihan hinnan Kiinassa.³ Viennin edistämiseen saatiin loppuvuodesta 2020 tukea myös EU:lta.⁴

Syksyllä 2020 Atria kokeili lihavientiä Kiinaan rautateitse. Junarata veisi lihalastin Suomesta Venäjän ja Kazakstanin kautta Chongqingiin kahdessa viikossa, kun laivarahti kestää 40 päivää.⁵ Hanke epäonnistui maiden toisistaan poikkeavien lupakäytäntöjen vuoksi. Ylen verkkouutisten mukaan 20 000 kiloa sianpäitä ja sorkkia jouduttiin hävittämään, kun Atrian koekontti pysäytettiin Vuosaarella rahtiasiakirjoissa ilmenneiden epäselvyyksien vuoksi. Lihakuljetusten todettiin jatkuvan vastedes normaalisti laivarahtina, puolen miljoonan kilon viikkovauhtia.⁶

Politiikan, talouden ja tiede-elämän juhlapuheissa kansainväliset markkinat valloittetaan suomalaisten korkealla koulutustasolla, huippuosaamisella ja teknisillä innovaatioilla, ei laivoihin lastatuilla pakastetuilla sianruhoilla. Brittiläinen mediatutkijatutkija David Morley (2017) on kirjoittanut maailman meriä seilaavista kuljetuskonteista globaalin talouden metaforina, jotka piilottavat sileiden seinien sisään totuuden globaalin kaupankäynnin sotkuisesta sisällöstä. Vaikka globalisaatiosta puhutaan median- ja viestintätutkimuksessakin mieluusti ihmisten, tiedon ja pääomien virtuaalisina liikkeinä, merten ja merikonttien näkökulmasta globaali talous on yhä perin materiaalista ja lihallista.

Mielikuvat vaikuttavat tapaamme tietää. Uutisjuttu voi perustua oikeaan tietoon ja tarkistettuihin faktoihin, mutta se muuttuu merkitykselliseksi vasta kun se asetetaan tulkinnallisiin yhteyksiinsä. Lukijan maailmankuva, mielipiteet ja poliittinen kanta vaikuttavat siihen, miten uutista luetaan ja millaisiin tulkintakehyksiin se asetetaan. Kiinan lihavientiä koskevat uutisjutut myötäelivät lihateollisuuden näkökulmaa ja kehystivät lihakuljetuksia menestyksekkäänä vientihankkeena. Uutisten kommenttiketjuissa puolestaan toistuivat lukijoiden kysymykset lihaviennin etiikasta ja elävien olentojen kohtelusta teollisena kauppatavarana. Kommentoijat eivät siis lukeneet ”Suomi-Sian” Kiinan valloitusta pelkästään myönteisenä talousuutisena.

Lihakeskustelun yhdessä vaakakupissa painavat polttavat kysymykset maaseudun elinkeinoista, yrittäjyydestä ja työpaikoista. Toisaalta posthumanismin näkökulmien esiinmarssi ja eläinaktivistien julkisuuteen saattamat kuvamateriaalit ovat nostaneet eläinetiikan kysymykset julkisuuden puheenaiheeksi. Pandemia on nostanut agendalle myös tehoeläintuotannon yhteydet virustautien leviämiseen. Ylen mediakriittisessä *Vii-meinen sana* -ohjelmassa haastatellun toimittaja Anu Silfverbergin mukaan journalisteilla on käytössään rajattu määrä tapoja käsitellä lihateollisuutta. Näkökulmaksi valikoituvat joko eläinoikeudet tai yrittäjyys ja työpaikat. Samaan juttuun näitä on vaikea sovittaa.⁷ Eläinten muokkaaminen teollisuuden vientituotteiksi on jälkiteollisen yhteiskunnan perustuksia ravisteleva moraalifilosofinen kysymys, jota ei ratkaista yksin toimituksissa eikä pelkästään journalismin juttutyypin tasolla. Eettisesti ja poliittisesti kiistanalaisiksi muuttuneiden aiheiden kohdalla on kuitenkin ongelmallista, jos uutinen kirjoitetaan yhä uudelleen yhden intressiosapuolen näkökulmaa myötäillen.

Paine julkisen keskusteluun eläinetiikasta kasvaa, mutta keskustelun edellytyksiä heikentävät lihateollisuuden suunnasta esitetyt defensiiviset vastareaktiot. Tuoreimpana muistissa on Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliiton (MTK) raivoisa reaktio seurakuntapastorin eläinetiikkaa pohdiskelemaan lehtikolumniin.⁸ Ilmassa on kuitenkin paradigmanmuutoksen tuntua. Ilmastokriisistä on kehittymässä kattokäsite, johon perinteisesti erillisiksi ajateltuja tiedon saarekkeitä vaaditaan suhteutettavaksi. On luultavaa, että myös globaalia lihakauppaa arvioidaan tulevaisuudessa tiedon kohteena ja uutisaiheena uudelleen.

Vuosi 2020 tullaan muistamaan paitsi koronapandemiasta, myös eri puolilla maailmaa puhjenneista, kolonialismin historian purkamiseen liittyneistä mellakoista. Historian uudelleenarvioinnissa juuri neutraaleina ja objektiivisina esittäytyneet kuvat, tekstit ja esitykset näyttäytyvät usein selkeimmin aikansa totunnaisten ajattelutapojen vinouttamina. Myös vientikaupan ja talouden kehyksiin sijoitetut uutiset Suomi-Sian Kiinan valloituksesta ja hävitettäväksi päätyneestä junavaunulastillisesta pakastettuja sianpäitä saattavat aikanaan kertoa muusta kuin vientikaupan suotuisista näkymistä.

Tämän *Media & viestintä* -lehden numeron teemana on tiedon politiikat. Kuluvana vuonna vietettävän tutkitun tiedon teemavuoden johtoajatuksena on tutkimustiedon vaikuttavuus ja hyödynnettävyys. Millaisiin asioihin median- ja viestinnätutkimuksen aloilla tuotettavan tiedon halutaan vaikuttavan? Millainen median- ja viestinnätutkimus on hyödyllistä, mikä hyödytöntä? Ja miten eksakteihin tieteesiin luontevasti liittyvä hyötyajattelu sopii kriittisten ihmistieteiden ydinajatuksiin tiedon itsensä poliittisuudesta ja tiedon ja vallan yhteenkietoutuneisuudesta?

Kanadalainen taloustieteilijä Harold Innis kiinnitti jo 1950-luvulla huomiota tieteen vapautta rajoittaviin taloudellisiin voimiin, mikä näkyi tutkimusasetelmissa tiedon mekanisoinnina. Innis peräänkuulutti yhteiskuntatieteiltä vastapainoa mekanistiseen

ajatteluun. Innisin mielestä yhteiskuntatieteiden olisi suuntauduttava faktojen tuottamisen sijaan abstraktien ideoiden kehittelyyn, ja mekanistisesta kysymyksiin vastaamisesta itse kysymysten kriittiseen kehystämiseen (Innis 1995 [1951]). Innisin kylmän sodan paranoidissa ilmapiirissä ilmaisemat huolet siitä, mitä yliopistossa on mahdollista tutkia ja ajatella, ovat edelleen ajankohtaisia. Viime vuosina Suomessa voimistunut tutkimushuomion, aiheiden ja kysymysten poliittishallinnollinen suuntaaminen on omiaan rajaamaan tutkimuskohteiden ja näkökulmien joukkoa. Tutkimus ei niinkään politisoidu, vaan välineellistyy ja hallinnollistuu suhteessa politiikkaan (Virtanen 2015, 86). Tällä taas voi olla vaikutusta siihen, mitä kulloinkin ajatellaan relevantiksi ja ylipäättään mahdolliseksi tutkia. (Väliverronen ja Ekholm 2020.)

Tiedon kohteet ja kysymykset ovat aina oman aikansa tuotteita. Nykyhetken diagnostiikan ja tulevaisuuden ennakoinnin ohella onkin esitettävä kysymyksiä myös menneisyyden käsityksistä ja tietämisen tavoista. Kuten filosofi Sara Heinämaa taannoin totesi, tieteellinen varmuus rakentuu hitaasti ja jää aina osittaiseksi.⁹ Kuva täydentyy pienistä palasista, askel kerrallaan, muuttuakseen taas toiseksi. Tämän teeman artikkelit¹⁰ käsittelevät tiedon politiikkaa niin nykyhetken, tulevaisuuden visioinnin kuin menneisyyden uudelleenarvioinnin perspektiiveistä. Artikkeleiden tiedon kohteet, tutkimusmenetelmät ja tiedontuotannon tavat ovat erilaisia, mutta niitä yhdistää ajatus tiedon muodostumisesta eri kentillä käytävinä kamppailuina: miten tosiasiat määrittyvät ja miten niitä tuotetaan, keiden asiantuntijuuteen luotetaan, kenellä on pääsy tietoon ja ketkä jäävät ulkopuolelle.

Piia Jallinoja ja Esa Väliverronen analysoivat artikkelissaan suomalaisten luottamusta instituutioihin, asiantuntijoihin ja uutismediaan koronapandemian alkuvaiheessa. Kyselytutkimusten tuloksia vertaamalla he pohtivat tieteen ja asiantuntijoiden arvostusta ja suomalaisten suhtautumista kansallisiin instituutioihin.

Pauliina Lehtonen ja Sanna Tuurnas tarkastelevat tiedon yhteistuottamisen käytäntöjä kahden tamperelaisen lähiön kehittämisessä. He osoittavat, että tiedon yhteistuottaminen vaatii organisaatioilta niin resursseja, sitoutumista vuorovaikutuksen vastavuoroisuuteen kuin epävarmuuden sietämistäkin.

Laura Saarenmaan artikkelissa tarkastelun kohteena ovat Yleisradion suhteet Itä-Saksaan. Toimijaverkkoteorian näkökulmasta luettu, Saksan yleisradioarkistoon tallennettu aineisto kertoo päämäärätietoisesta, pitkäjänteisestä yhteydenpidosta. Poliittisten päämäärien värittämää arkistoaineistoa pohditaan artikkelissa myös menneisyyttä koskevan tiedon lähteenä.

Heidi Hirsto, Merja Koskela ja Kaisa Penttinen puolestaan tutkivat sijoittajaviestintää tulosjulkistustilaisuuksissa. He erittelevät tiedosta neuvottelemiseen liittyviä salaamisen ja läpinäkyvyyden käytänteitä.

Teeman viimeisessä artikkelissa Tomi Slotte Dufva ja Pekka Mertala tarkastelevat tekoälyä koskevia esityksiä suomalaisessa julkisessa keskustelussa. Yleisradion verkkouutisaineiston erittelyn perusteella he peräänkuuluttavat moniäänisyyttä tekoälyn kaltaisten moniulotteisten ja monimutkaisten ilmiöiden käsittelyyn.

Tiedon politiikat oli vuoden 2020 Turun yliopistossa järjestettäväksi suunniteltujen Median ja viestinnän tutkimuksen päivien teema. Konferenssia ei kuitenkaan pystytty toteuttamaan koronapandemian takia. Tammikuussa 2021 pidetty webinaarien sarja antoi mahdollisuuden päästä kuulemaan osa konferenssiin hyväksytyistä esityksistä. Esitykset julkaistaan Mevi ry:n sivuilla (<https://mediaviestinta.fi/>) maaliskuun loppuun saakka.

Kirjallisuus

- Innis, Harold. A. 1995 [1951]. *The Bias of Communication: The classic Canadian work on communication*. Toronto: University of Toronto Press.
- Morley, David. 2017. *Communications and Mobility. The Migrant, The Mobile, and The Container Box*. Somerset: Wiley-Blackwell.
- Virtanen, Joonatan. 2015. Keskittyvä tiedepoliittinen valta. Tutkimuksen ohjaukseen valtion tutkimuslaitosten ja tutkimusrahoituksen kokonaisuudistuksessa. Pro gradu -tutkielma, valtio-oppi, Jyväskylän yliopisto.
- Väliverronen, Esa ja Kai Ekholm, toim. 2020. *Tieteen vapaus & Tutkijan sananvapaus*. Tampere: Vastapaino.

Viitteet

- ¹ Kiina imee jo 17 prosenttia Suomessa tuotetusta sianlihasta: Suomi-Sika raivaa tien miljoonakaupunkiin. *Uusi Suomi* 6.1.2021.
- ² Lihan kulutus kääntyi Suomessa laskuun viime vuonna. *Helsingin Sanomat* 25.6.2020.
- ³ Suomen ruokavienti Kiinaan lähes kaksinkertaistui viime vuonna. *Helsingin Sanomat* 20.1.2021.
- ⁴ Eu rahoittaa lähes kolmella miljoonalla suomalaisen lihan markkinointihanketta Kiinassa. *Helsingin Sanomat* 17.12. 2020.
- ⁵ Atrialta ensimmäinen erä sianlihaa junakontissa Kiinaan. Yle 25.9.2020.
- ⁶ Atrial sianlihan vienti junalla Kiinaan ei onnistunut. Yle 2.11.2020. *Helsingin Sanomat* uutisoi aiheesta Ylen jutun pohjalta. *Helsingin Sanomat* 2.11.2020.
- ⁷ Onko eläinten tehotuotanto tabu suomalaisessa mediassa. *Viimeinen sana* 29.1.2021.
- ⁸ ”MTK penää nyt tuomiokapitulilta, pysykö pappi kirkon opetuksessa”. *Suomen Kuvalehti* 2.2.2021.
- ⁹ Ihmiselämän syvällisten kysymysten pohtiminen on valunut filosofeilta self help -kirjoihin ja luonnon-tieteisiin. *Helsingin Sanomat* 6.2.2021.
- ¹⁰ Teemanumeron artikkeleiden lisäksi numerossa julkaistaan myös kolme teemanumeron ulkopuolista artikkelia, kirjoittajina Tero Pasanen ja Jaakko Suominen, Ville Kumpu sekä Mirva Salminen.